

تأثیر آموزش بر میزان آگاهی بیماران دیابتی در مورد شیوه‌های مراقبت از

پا، ۱۳۸۱

معصومه آقامحمدی^۱

مری گروه پرستاری دانشکده پرستاری دانشگاه علوم پزشکی اردبیل E-mail: m.a.mohammadi@yahoo.com

چکیده

زمینه و هدف: تخمین زده می‌شود ۱۰-۴ درصد مبتلایان به دیابت دچار زخم پا شوند و از هر پنج نفر بیمار دیابتی مراجعه کننده به بیمارستان، یک نفر دچار مشکل زخم پا است. با توجه به اهمیت آموزش در مراقبت بیماران دیابتی این مطالعه به منظور ارزیابی تأثیر آموزش بر میزان آگاهی بیماران دیابتی در مورد اصول مراقبت از پا انجام گرفت.

روش کار: این مطالعه از نوع توصیفی است. کل بیماران دیابتی مراجعه کننده به درمانگاه دیابت بیمارستان بوعلی اردبیل ۱۲۰ بیمار که برای اولین بار به این مرکز مراجعه و هیچ آموزشی درباره بیماری دیابت ندیده بودند، به عنوان نمونه انتخاب شدند. روش اجرای پژوهش به این صورت بود که همزمان با تشکیل پرونده در این مرکز پرسش نامه ای با ۳۸ سوال (هشت سوال اول مربوط به اطلاعات دموگرافیک و بیماری و ۳۰ سوال بعدی در مورد اصول مراقبت از پا) به هر بیمار داده شد. بعد از تکمیل کردن پرسش نامه، بیمار در کلاس های دسته جمعی آموزشی معمول همان مرکز شرکت کرده و یک ماه بعد پرسش نامه مجدداً توسط بیمار تکمیل شد. در نهایت آگاهی قبل و بعد از آموزش با استفاده از آزمون های آماری مقایسه شد.

یافته ها: نتایج نشان داد که میزان آگاهی ۷۳/۳۳٪ از افراد مورد مطالعه قبل از آموزش در حد متوسط بود، در حالی که بعد از آموزش ۸۶/۶۷٪ بیماران از آگاهی زیاد برخوردار بودند. مقایسه میزان آگاهی بیماران قبل و بعد از آموزش با استفاده از آزمون تی بیانگر تفاوت آماری معنی دار بین میزان آگاهی قبل و بعد از آموزش بود ($p < 0.001$).

نتیجه گیری: باتوجه به تفاوت معنی داری که بین میزان آگاهی قبل و بعد از آموزش بیماران دیابتی دیده شد، چنین استنباط می‌شود که کلاس های آموزشی تشکیل شده در مرکز دیابت توانسته است تا حدود زیادی باعث ارتقای میزان آگاهی بیماران دیابتی در امر مراقبت از پاهایشان شود و توصیه می‌شود کلاس های آموزشی برای تمامی مراجعه کنندگان برگزار گردد.

واژه های کلیدی: آگاهی، دیابت، آموزش، مراقبت از پا

دریافت: ۸۳/۷/۱۲ اصلاح نهایی: ۸۴/۵/۱۸ پذیرش: ۸۴/۷/۳

مقدمه

دیابت قندی شایع ترین بیماری غدد درون ریز است در حال حاضر در حدود ۱۵۰ میلیون مبتلا در سطح جهان وجود دارد و پیش بینی می‌شود که در سال ۲۰۴۵ به ۳۰۰ میلیون نفر برسد [۱]. در ایران از هر پنج نفر بالای ۳۰ سال یک نفر مبتلا به دیابت یا عدم تحمل

به گلوکز باشد [۲]. این بیماری با ایجاد ناهنجاری های متابولیکی عوارض مزمنی را در چشم ها، کلیه ها، اعصاب و عروق خونی به وجود می آورد. حدود ۷۰-۶۰ درصد افراد دیابتی در طول بیماری به یک یا چند عارضه دیابت دچار می شوند [۳]. یکی از این عوارض به وجود آمدن زخم هایی در پا و نواحی

بیماران دیابتی مراجعه کننده به درمانگاه دیابت بیمارستان بوعلی اردبیل در مورد اصول مراقبت از پا طرح ریزی شد.

روش کار

کلیه بیماران دیابتی که برای اولین بار به درمانگاه دیابت بیمارستان بوعلی اردبیل ارجاع داده شده و هیچ آموزش رسمی را در مورد بیماری دیابت ندیده بودند به عنوان نمونه انتخاب شدند. همزمان با تشکیل پرونده در این مرکز پرسش نامه ای به بیمار داده شد. در صورت با سواد بودن بیمار، پرسش نامه توسط خود او و در غیر این صورت به وسیله محقق تکمیل می شد. پرسش نامه شامل ۳۸ سوال بود که هشت سوال اول مربوط به اطلاعات دموگرافیک و بیماری و ۳۰ سوال بعدی در مورد اصول مراقبت از پا بود. پس از پر کردن پرسش نامه، بیمار در کلاس های دسته جمعی آموزشی که به طور معمول در همان مرکز برگزار می شد شرکت کرده و یک ماه بعد مجدد پرسش نامه توسط بیمار تکمیل شد. در نهایت پس از جمع آوری داده ها میزان آگاهی بیماران در دو مرحله قبل و بعد از آموزش با استفاده از آزمون آماری تی مقایسه شد.

یافته‌ها

نتایج تحقیق نشان داد ۸۳ نفر (۶۹/۱۷٪) موارد زن و ۳۷ نفر (۳۰/۸۳٪) موارد مرد بودند، ۷۷/۵٪ متاهل و ۲۲/۵٪ مجرد بودند. ۸۴/۱۷٪ ساکن مرکز استان و ۶۳/۳۳٪ خانه دار بودند. ۵۱/۶۷٪ در محدوده سنی ۴۵-۶۵ سال و ۵۹/۱۷٪ بی سواد بودند. در ۴۰٪ بیماران طول مدت بیماری ۵-۱ سال بود.

در رابطه با تعیین میزان آگاهی بیماران قبل از آموزش نتایج نشان داد که ۷۳/۳۳٪ بیماران آگاهی در حد متوسط داشتند، در حالی که بعد از آموزش ۸۶/۶۷٪ بیماران آگاهی زیاد داشتند (جدول ۱).

مقایسه میزان آگاهی بیماران قبل و بعد از آموزش با استفاده از آزمون آماری تی نشان داد که میزان آگاهی پس از آموزش (۲۲/۱۸±۲/۳۶) نسبت به قبل از

انتهایی بدن است [۴]. طبق تحقیقات انجام گرفته از هر پنج نفر بیمار دیابتی مراجعه کننده به بیمارستان، یک نفر دچار مشکل پا بوده و چنین تخمین زده می شود که ۱۰-۴ درصد مبتلایان به دیابت دچار زخم پا می شوند [۵].

چهار عامل خطر در ایجاد زخم پا دخالت دارند که شامل نوروپاتی، دفورمیتی پا، سابقه قبلی زخم پا و کاهش گردش خون پا است. اشخاصی که این عوامل خطر را دارند بایستی درمان های مراقبتی خاص زخم را انجام دهند. هرچند که همه مبتلایان به دیابت حتی افرادی که بدون عامل خطر هستند لازم است به دقت از پاهایشان مراقبت کنند [۶]. چون در این بیماران حتی موارد جزئی می تواند منجر به مشکلات جدی شود [۵]. آمارها نشان می دهد ۲۴-۱۴ درصد از مبتلایان به دیابت و زخم پا نیاز به قطع عضو پیدا می کنند [۶]. درحالی که تصور می شود بیش از ۵۰٪ از این موارد قابل پیشگیری هستند به شرطی که به بیمار روش های مراقبت از پا آموزش داده شود و بیمار نیز این مراقبت ها را به صورت روزانه انجام دهد [۷].

در تحقیقات متعدد انجام شده در جهان نقش آموزش در اصول مراقبت از خود بیماران دیابتی ثابت شده است، برای نمونه در مطالعه انجام گرفته توسط جیانگ^۱ و همکاران بر روی ۲۰۸ بیمار مبتلا به دیابت نوع II در دو مرحله قبل و بعد از آموزش نشان داد که نمره کلی مراقبت از خود، بعد از آموزش به طور معنی داری افزایش یافته است [۸].

یکی از اهداف انجمن دیابت ایران، آموزش به مبتلایان به وسیله تشکیل کلاس های آموزشی است و کارکنان مراکز درمانی مختلف که در امر درمان بیماران دیابتی اشتغال دارند بیان می کنند که عدم اطلاع یا اطلاعات ناقص بیماران، اغلب باعث شده است که مراقبت از خود به طور دقیق و صحیح انجام نشده و در نتیجه بیماران به علت بروز عوارض بیماری به طور مکرر به مراکز درمانی مراجعه کنند. بنابراین مطالعه حاضر به منظور بررسی تاثیر آموزش بر میزان آگاهی

¹ Jiang

هر شخصی در طول زندگی خود برای برخورداری از سلامتی می‌کوشد و در زمان بیماری و معلولیت جهت برقرار کردن سلامتی، سازگاری با وضعیت جدید و برخورداری از زندگی مطلوب، مسئولیت درمان و مراقبت از خود را به عهده می‌گیرد که ممکن است در این مرحله آگاهی لازم را برای رسیدن به این منظور نداشته و در نتیجه آموزش می‌تواند به آنان کمک کننده باشد [۱۲].

وارد^۱ و همکاران تحقیقی بر روی ۱۰۰ بیمار مراجعه کننده به درمانگاه پزشکی دوره‌ام انجام دادند. یک پرستار آموزش دیده طی دو جلسه آموزش های لازم را در مورد معاینه پا توسط خود بیمار، شستشوی پاها، کفش مناسب و تشویق بیمار به مراجعات مکرر به پزشک ارائه داد. آگاهی بیمار از اصول مراقبت، قبل و بعد از هر ملاقات بررسی شد. نتایج نشان داد که ۳۴ بیماری که در هر دو جلسه آموزشی شرکت کرده بودند، آگاهی شان در مورد مراقبت از پا بهبود پیدا کرده و میانگین بهبودی ۳۳٪ بود [۱۳] که با نتیجه تحقیق حاضر همخوانی دارد.

نتیجه گیری

با توجه به تفاوت معنی‌داری که بین میزان آگاهی قبل و بعد از آموزش بیماران دیابتی دیده شد، می‌توان چنین نتیجه گیری کرد که کلاس های آموزشی تشکیل شده در مراکز دیابت توانسته تا حدود زیادی باعث ارتقای میزان آگاهی بیماران دیابتی در امر مراقبت از پاهایشان شود. این مسئله جدی گرفتن چنین کلاس هایی را در امر آموزش بیماران دیابتی بیش از پیش مشخص می‌کند.

تشکر و قدردانی

از اعضای محترم شورای پژوهشی دانشگاه در تصویب و تقبل هزینه این طرح و از کارکنان محترم درمانگاه دیابت بیمارستان بوعلی اردبیل برای مساعدت

آن (۱۷/۳۷±۳/۴۵) افزایش معنی داری داشت (p=۰/۰۰۱).

جدول ۱. توزیع فراوانی میزان آگاهی واحدهای مورد پژوهش قبل و بعد از آموزش

میزان آگاهی	قبل از آموزش		بعد از آموزش	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کم (۰-۱۰)	۲	۱/۶۷	۰	۰
متوسط (۱۱-۲۰)	۸۸	۷۳/۳۳	۱۶	۱۳/۳۳
زیاد (۲۱-۳۰)	۳۰	۲۵	۱۰۴	۸۶/۶۷
جمع	۱۲۰	۱۰۰	۱۲۰	۱۰۰

بحث

در تجزیه و تحلیل یافته‌ها با در نظر گرفتن تعیین برخی از ویژگی های فردی - اجتماعی افراد مورد پژوهش ۲۶/۶۷٪ واحدهای مورد پژوهش در فاصله سنی ۵۶-۴۷ سال قرار داشتند. نتایج تحقیقات مختلف نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی دیابت در سنین بالای ۴۰ سال می‌باشد، از جمله در تحقیق انجام شده توسط زوار رضا و همکاران ۴۶/۷٪ نمونه‌ها در محدوده سنی ۴۹-۴۰ سال بودند [۹].

از نظر جنسیت بیشترین درصد نمونه‌ها را زنان تشکیل می‌دادند. یافته های عزیزی در مورد بررسی دیابت در ایران نشان داد که در بیشتر استان ها ابتلای زنان به این بیماری بیش از مردان است [۱۰].

اکثریت بیماران (۶۳/۳۳٪) خانه‌دار بودند و بعد از آن دارندگان شغل آزاد (۱۵٪) و کارمندان (۱۰٪) در درجات بعدی قرار داشتند. کسانی که فعالیت های جسمانی کافی دارند مثل کارگران و کشاورزان کمتر در معرض ابتلا به دیابت هستند [۱۱].

پس از آموزش ارائه شده، نتایج کلی نشان داد میزان آگاهی آنها در زمینه مراقبت از پا افزایش قابل ملاحظه‌ای نسبت به زمان قبل از آموزش پیدا کرده است نتایج آزمون تی نشان داد که میزان آگاهی بعد از آموزش بیماران دیابتی در مورد اصول مراقبت از پا، بیشتر از میزان آگاهی قبل از آموزش است.

¹ Ward

۱۰- عزیزی فریدون. اپیدمیولوژی دیابت در ایران. چکیده‌نامه سمینار افق‌های جدید در آموزش و درمان دیابت، تهران: سال ۱۳۸۰، صفحات ۷ تا ۹.

۱۱- میریان مهناز. بررسی نیازهای آموزشی مادران کودکان مبتلا به دیابت مراجعه‌کننده به مراکز بهداشتی، درمانی منتخب وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، پایان‌نامه جهت اخذ درجه فوق لیسانس پرستاری دانشگاه علوم پزشکی ایران، دانشکده پرستاری و مامایی، سال ۱۳۷۱، صفحه ۱۰۲.

12-Rankin LL, Daffy L. Patient education issue: Principles and Guidelines. Philadelphia: Lippincott, 1983: 76.

13-Ward A, Metz L, Oddone EZ, Edelman D. Foot education improves knowledge and satisfaction among patients at high risk for diabetic foot ulcer. *Diabetes Educ.* 1999 Jul-Aug; 25(4): 560-7.

و یاری در اجرای پژوهش تقدیر و تشکر می شود، همچنین مراتب سپاسگزاری خود را نسبت به همکاری صمیمانه و بی دریغ خانم ها کریم الهی، تذکری و سیلانی که در مراحل انجام طرح حاضر راهنمایی های لازم را مبذول فرمودند ابراز می گردد.

منابع

1- Black JM , Hawks JH, Keene AM. Medical surgical nursing, 6th ed. New York: W B Saunders, 2001: 1184-88.

۲- شریفی حسین. بررسی عوارض حاد دیابت ملیتوس در بیماران بستری در بیمارستان شهید بهشتی کاشان از سال ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۸، مجله فیض، سال ۱۳۸۱، شماره ۲۱، صفحه ۵۶.

3-Bellehumeur C, Bortoni JM, Brady CL. Illustrated manual of nursing practice, 3rd ed. Springfield: Lippincott, 2002: 869-71.

4-Levin ME. Foot lesions in patients with diabetes mellitus. *Endocrinol Metab Clin North Am.* 1996 Jun;25(2): 447-62 .

5-Timothy B, Kalla DM. Foot care and trouble with ulcers. *American diabetes association.* 1999 May;83: 8-39.

6-Eneroth M, Larsson J, Apelqvist J. Deep foot infections in patients with diabetes and foot ulcer. An entity with different characteristics, treatment, and prognosis. *J Diabetes Complications.* 1999 Sep-Dec; 13(5-6): 254-63.

7- Suddarth B. Text Book of Medical Surgical Nursing, 9th ed. Lippincott Williams & Wilkins, 2000: 1016-18.

8- Jiang YD, Chuang LM, Wu HP, Shiau SJ, Wang CH, Lee YI. Assessment of the function and effect of diabetes education programs in Taiwan. *Diabetes Res Clin Pract.* 1999 Nov; 46(2): 177-82.

۹- زوار رضا فاطمه. بررسی تأثیر آموزش مدون به همسران مردان مبتلا به دیابت بر میزان تغییر هموگلوبین A_{1C}. مجله علمی پژوهشی دانشکده علوم پزشکی سبزوار، زمستان ۱۳۷۴، سال دوم، شماره اول، صفحات ۴۲ تا ۴۹.